Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Bosna nakon Dejtona

Rusmir Mahmutćehajić

Bosna kao uzor jeste ime za nacrt o zajedničkom i skladnom životu sljedbenika različitih svetih predanja. Cijelu njezinu povijest sačinjavaju nastojanja da se taj uzor ozbilji u preovladujućem mišljenju i da se iz njega izvedu primjenljivi nacrti. U ranome razdoblju Bosne- poznatom kao vremenu bosanskih banova i kraljeva- taj uzor iskazivao se u nastojanju da se opravda i uspostavi zajednički život različitih kršćanskih zajednica. Tumačenja i vjerovanja o Kristu imaju nejednake odraze i utemeljenja u različitim kršćanskim zajednicama. Neslaganja su bila nekad velika, a nekad jedva prepoznatljiva. Iskazivala su se kao pravoslavlje, katoličanstvo i krstjanstvo. Među njima nikada nisu uspostavljeni odnosi koji bi uvažavali stav da u vjerovanju nema prisile, te da se pravi put si mora pronaći u raspravi osnovanoj na uvažavanju svakog od sudionika u njoj. Ali, neosporno je da se u postojanju tih zajednica iskazuje i navedena težnja posvjedočenja da je "Bog za svaki narod dao njegov zakon i njegov način života." Iz osjećanja da u taj razgovor valja uključiti i ostala predanja proistekla je prisega značajnog broja bosanskih prvaka islamu. Oni su u toj prisezi vidjeli, kako je to moguće pokazati nepristranim proučavanjem bosanske povijesti, unaprjedenje uvjeta takvog razgovora. Tek u takvim okolnostima bilo je moguće jasno odrediti bosansko jedinstvo u različitosti. U snazi svake zajednice, potčinjene vlastitom svetom predanju, počivala je usklađenost potrebna za razgovor, kako o tom kazuje i posljednja Božija Poslanica: "Da Bog nije omogućio ljudima da se brane jedni od drugih, i samostani, i crkve, i sinagoge, i mesdžidi- u kojima je Ime Božije obilno slavljeno- bili bi zasigurno razoreni." Branjenje o kojem govori taj stavak znači, prije svega, da je unutar svete jezgre i svakog predanja jedna i ista bit, kojom se čovjek ozbiljuje u svojoj najuzvišenijoj mogućnosti. Takva uzorna zamisao nije nikada dokraja uobličena u politički nacrt, koji bi mogao poslužiti kao temelj izgradnje države moćne da brani i razvija tu višestrukost. Ali, taj uzor prebiva u svim politikama koje je moguće nazvati "bosanski".

U toku cijele povijesti traju i oprečne težnje, koje je moguće nazvati protivuzornim u odnosu na zamisao Bosne. U njima se postavlja cilj "homogenizacije" na temelju samo jednog vjerskog predanja i iz njega izvedene politike. Tako Bosna postaje zemlja u kojoj valja uspostaviti srpsku vlast, oslonjenu na pravoslavlje, ili hrvatsku, oslonjenu na katoličanstvo.

Takve zamisli bitno su suprotstavljene bosanskome nacrtu. One pretpostavljaju svođenje tog nacrta samo na "muslimansku" ili "bošnjačku" politiku, iz koje bi bili

isključeni svi drugi sadržaji. Takvom nacrtu suprostavlja se preovlađujuće evropsko osjećanje muslimana kao "drugih", u odnosu na koje se ozbiljuje zakonito nastojanje za priznanjem. U toj suprotstavljenosti bosanskom nacrtu zbivaju se sukobi koji se nastoje predstaviti kao neodrživost dogovora među sudionicima bosanskog obrasca, iz čega slijedi nužnost podjele Bosne sa zaprečavanjem muslimana kao stranog sudionika u evropskoj ukupnosti. Najnovija tumačenja svjetske zbilje na temelju "sukoba civilizacija" nastoje se potvrditi bosanskim prilikama. Na taj način u težnje za uništenjem bosanskog obrasca uvodi se povijesna zakonomjernost, čime se iz vidokruga odstranjuju postavke o općim pravima i njihovom narušavanju.

II

Neprijateljstvo prema Bosni nije moguće shvatiti izvan najširih prilika u svjetskoj raspodjeli moći. Budući da je Bosna jedina evropska država u kojoj su preživjele "stare" zamisli o višestrukosti svetih predanja, koje su, inače, uz nevjerojatna razaranja i ubijanja, dokinute na drugim područjima, etnonacionalni nacrti uspostavljanja granice izmedu Srbije i Hrvatske kroz Bosnu vežu se za dugovjeke kulturne i političke tokove u Evropi. Objema stranama – i srpskoj i hrvatskoj – odgovara da se Bosna prikaže kao rješivo pitanje; kojem je smetnja prisutnost muslimanskog činitelja. I upravo zato valja taj činitelj, smatraju zagovornici tih nacrta, svim raspoloživim sredstvima prikazivati i razvijati tako da on bude posve suprotstavljen evropskoj kulturi i politici. U skladu s tim, prepoznatljive su tri razine neprijateljstva prema bosanskome nacrtu: međunarodno neshvaćanje i nespremnost da se cjelovito štiti bosanski obrazac; srpsko i hrvatsko presezanje u Bosni; i muslimansko pristajanje na izdaju bosanskog obrasca.

Međunarodna zajednica sa svim svojim unutarnjim suprotstavljenostima teži dosegnuti "novi svjetski poredak", koji odražava volju njenih danas preovlađujućih politika. Ta težnja suočena je s otporima u značajnom, dijelu svijeta. Zato širenje zapadnjačkog utjecaja pretpostavlja očuvanje "globalne stabilnosti". Sve ratove valja, u skladu s tim pristupom, ograničiti, kako bi se energije unutar prostora gdje postoje otpori trošile na način koji ne ugrožava opće ciljeve.

Ta suprotstavljena područja, na osnovi iskaza S. Huntingtona, prije svega su konfučijanski i islamski svijet. Budući da se u tom prostoru mogu uzdići političke moći koje bi bile bitno suprotstavljene općoj prevlasti Zapada kao vrhunca povijesnog toka, ta područja valja ustvrditi i iskazati kao prijetnju međunarodnoj stabilnosti. Potom, dolazi, kao moguća opasnost, savez pravoslavnih zemalja i naroda. Ali, taj savez je izmirljiv sa Zapadom, pa ga postupno treba prigoditi u tokove širenja zapadnjačke prisutnosti na Istoku.

Činitelji takvog prikaza međunarodnih odnosa imaju svoje odraze i u Bosni. Tu se "zapadni svijet" ne razgraničava jasno s "pravoslavnim". To razgraničenje ometa muslimanska prisutnost. Nametanje potrebe uspostavljanja granice između njih odražava i stav Kontaktne skupine o podjeli Bosne i Hercegovine u odnosu 49% naspram 51%, što je bila i osnova Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Ta raspodjela snaga iskazuje se u obje etnonacionalne ideologije koje se sukobljavaju u Bosni i Hercegovini. Razrješenje "srpsko-hrvatskog spora" moguće je, prema tim

ideologijama, na osnovi podjele Bosne i Hercegovine. Da bi podjela bila ozbiljna, valja razoriti svaku političku prisutnost Bošnjaka, što se provodi potpunim genocidnim pothvatima u svim dijelovima Bosne i Hercegovine gdje obje strane za to imaju dovoljno sredstava i moći.

Uspjesi protivbosanskih etnonacionalnih politika ovise izravno o slabosti bosanskog nacrta. A to se može postići kao zadani cilj ako bosanska politika bude svedena na "muslimansku". Zato su izravni saveznici srpskim i hrvatskim razarateljima Bosne upravo oni zagovornici "muslimanske politike" koji prihvaćaju da je unutar Bosne i Hercegovine moguće razlučenje "etnonacionalnih teritorija" i uspostavljanje "etnonacionalnih država". Obje protivbosanske ideologije u bosansko-hercegovačkom susjedstvu podupiru na različite načine upravo one "muslimanske politike" koje smatraju da "svak mora imati svoju državu". S priznanjem državne neovisnosti počinje i rat protiv Bosne i Hercegovine. Odnosi prema njemu svjedoče dvojenje u sticanju prava proisteklih iz tog priznanja. Iskustvo o dvojenju proizvodi i dva tumačenja. U prvom se sabire optuživanje Zapada, a u drugom branjenje.

Optuživanje određuje tri stupnja odnosa moćnog Zapada prema Bosni. Na prvom se ustvrđuje područje politike i utjecaja koji se vežu za zapadnoevropsku civilizaciju i koji unutar sebe nemaju ništa njoj suprotstavljeno. Označeno je hrvatskom nacionalisitičkom politikom. Drugo je područje politike i utjecaja pravoslavnog civilizacijskog kruga koji se iskazuje u sadržajima srpske nacionalne politike. Budući da Zapad ustrajno i energično nastoji uspostaviti veze suradnje i pomirenja s pravoslavnim civilizacijskim krugom, srpska politika u Bosni ne može biti uzrok zaoštravanju odnosa između ta dva civilizacijska kruga. I treće, islamsku prisutnost, određenu kao najznačajniju prepreku globalizacije liberalizma, demokracije i slobodnog tržišta, potrebno je zapriječiti kao moguću potporu budućim razvojima suprotstavljenim "historijskom toku".

Branjenje uloge Zapada utemeljeno je na zalaganju za priznanje, uvođenju sankcija protiv Srbije, pritiscima protiv Hrvatske, vojnom nametanju mirovnih dogovora, očuvanju državnog subjektiviteta, provođenju demokratskih izbora, ustrajavanju na povratku izbjeglica, ulaganju sredstava u obnovu i ekonomski rast i tome sličnom.

III

Rat protiv Bosne i Hercegovine započet je u vrijeme kada je politička svijest o jedinstvu te zemlje i njezine povijesti bila vrlo slaba. U dugome razdoblju snaženja srpskih i hrvatskih etnonacionalnih nacrta slabljenje bosanskohercegovačkih sadržaja jedinstvenosti smatrano je preduvjetom za dosezanje cilja o uspostavljanju "cjelovite" srpske i "cjelovite" hrvatske države. Spor izmedu Srba i Hrvata razrješiv je, prema saglasnom stavu uključenom u oba ta nacrta, "podjelom Bosne i Hercegovine između Srba i Hrvata". Podjela je, prema tome, preduvjet postizanju glavnog cilja srpskog i hrvatskog etnonacionalnog nacrta. Ali, dogovoru o njemu suprotstavljaju se Bošnjaci. Zato je "rješenje bosnjačkog/ muslimanskog pitanja" sve manje rubno, a sve više sredinsko u oba ta nacrta. To preinačavanje rubnosti u središnost uzrokuje snaženje djelovanja u smjeru uspostavljanja hrvatske i srpske države u njihovim novim granicama. Tako se Bosna i Hercegovina svodi na razdiobu teritorija na osnovi "etničkonacionalnih mjerila". Svakoj zajednici u Bosni i Hercegovini treba, prema

takvom pristupu, odrediti teritorij, te etničkonacionalnu suverenost vezati za nju. S tim ciljem pokrenut je rat protiv Bosne i Hercegovine kojim upravljaju elite i organizacije iz "etnonacionalnih središta". Ideologija podjele podupirana je nasiljem. Gdje god je moguće bivaju isključeni i uništeni svi sadržaji i prisutnost "drugih". Usporedo s vođenjem rata nuđeni su i "mirovni nacrti". Svaki od njih počev od Carrington-Cutileirova- nudi "teritorijalno razgraničenje", čime se opća etničkonacionalna izmiješanost svodi na dijelove bosanskohercegovačketeritorije u kojima preovlađuje neka od tri etnopolitičke zajednice. Time se "određuju etničkonacionalne teritorije". Tako, svi mirovni nacrti- Vance- Owenov mirovni plan, Akcioni plan Evropske zajednice, Invincible paket, Plan Kontaktne skupine i Dejtonski sporazum- podržavaju volju pokretača rata. U mirovnim pregovorima, zahtijevanim i vođenim u vrijeme rasplamsalog ratnog ludila, neki, od ključnih sudionika nalazili su i ohrabrenje za primjenu svih raspoloživih sredstava, uključujući i genocid, da uspostave homogene etnonacionalne teritorije. Cijela Bosna i Hercegovina time se svodi na "tri sukobljene strane". Gašenje rata protiv Bosne i Hercegovina provodi se određivanjem sukoba kao tročlane matrice- Bošnjaci, Srbi i Hrvati. Njima se pridružuju početno jednaki ciljevietničkonacionalna razgraničenja. Svi se potiču i navode prema shvaćanju jedinstva kao iluzije. Konačno razrješenje je, prema tome, prihvatiti ozbiljne odnose moći i zaštititi, na osnovi milosti, najslabijeg u tome sukobu.

IV

U posljednjim godinama posvjedočena su samo slaba i nejasna nastojanja da se djelatno uobliči zamisao o branjenju Bosne i Hercegovine. Budući da je takva zamisao osjećana i razumijevana među neprijateljima Bosne kao najopasnija, svi zagovornici izgradnje te obrambene osnove okruto su odstranjivani s političke pozornice i ogađivani medu bosanskim ljudima. Sudionici u "mirovnim pregovorima" mogli su biti, u skladu s takvom matricom razaranja Bosne, samo oni čiji su ideologijski državni ciljevi bili izravno suprotstavljeni. Svi oblici patriotskog saveza, koji bi u samom činu branjenja Bosne svjedočio njezinu mogućnost, odbacivani su kao utopistički, iako je bila očita snaga i brojnost onih koji su bili spremni da sudjeluju u takvom savezu. Za protivbonsanske perspektive najpogodnija je ona "muslimanska politika" koja, također, svjedoči da u političkoj praksi nije moguć jedinstveni bosanskohercegovački savez patriotskih snaga, odnosno ona koja pristaje uz stav da Hrvati, Srbi i Bošnjaci "ne mogu i neće više da žive zajedno". Na toj osnovi slabila je i mogućnost sustavnog djelovanja na međunarodnoj razini, kako bi se u počelima međunarodnog poretka pronašli pouzdani oslonci za branjenje bosanskohercegovačke državne cjelovitosti. Tako se sužavao okvir branjenja, a sama raspodjela snaga sve više se svodila na "muslimansku, hrvatsku i srpsku bosansku matricu". U svakoj od bosanskih kulturnih zasebnosti izvorno postoje snage koje su opredijeljene za branjenje Bosne u smislu uzornog sadržaja tog imena.

One su suprotstavljene protivbosanskim snagama u svojim sredinama i predstavljaju najveću prijetnju etnonacionalističkim nacrtima o uspostavljanju homogenih etničkih teritorija. Iako na prvi pogled izgleda nevjerojatno, takve snage su u izravnome sukobu s vladajućim krugovima koji se služe etnonacionalnom i etnoreligijskom retorikom u predstavljanju široj javnosti. To dokazuje i činjenica da se samo one etnonacionalističke snage koje su suprotstavljene bosanskom obrascu međusobno prihvaćaju kao sudionici dogovora o miru. U odnosu prema bosanskom integrizmu te

strane u ratu su saglasni saveznici.

Iz takvog toka proistekao je i Dejtonski sporazum. On zaustavlja rat ali s političke pozornice ne otklanja ni elite, ni organizacije "zaraćenih strana". Na osnovi tog sporazuma Bosna je teorijski moguća, ali praktično- jasno podijeljena. Zaustavljen je rat, ali nisu otklonjeni njegovi uzroci. Na bosanskohercegovačkoj teritoriji uspostavljene su vojne (ili policijske) zasebnosti među kojima, uglavnom, ne postoje drukčije veze osim u obliku odnosa "strana u sukobu" koje su uspostavile primirje. Stanje u kojem se Bosna danas nalazi moguće je tumačiti na dva načina: kao raskrsnicu i kao pouzdanu usmjerenost povezivanju u postojanu državu.

U prvome tumačenju to je samo raskrsnica. S nje su moguća dva puta: prvi vodi podjeli, pri čemu bi razmjenom teritorija bio plaćen postojan mir, a drugi vodi povezivanju razdvojenih dijelova u održivu cjelinu. Na osnovi onog što je moguće zaključiti uzimajući u obrzir pojave nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, prvi put jeste vjerovatniji jer su njegovi zagovornici brojniji i bolje organizirani nego branitelji. (Tu tva.) Kao dokaz za to uzimaju se prisutnosti istih etnonacionalnih elita i organizacija, daljni tokovi etnonacionalne homogenizacije, zanemarljiv povratak prognanih u područja etnonacionalne vlasti sa suprotnim predznakom u odnosu na etničku pripadnost prognanih, nedjelotvornost bosanskohercegovačkih zajedničkih organa, snaženje entitetskog etatizma i tome slično.

U drugome tumačenju Dejtonski sporazum, je jednoznačan. Iz njega proistječe povezivanje razdvojenih dijelova zemlje kao jedina mogućnost. Taj put je dugotrajan, pa je prisutnost elita i organizacija povezanih s ideologijom podjele samo prijelazno stanje. Uspostavljanje pravnog poretka nije moguće bez otklanjanja sadašnjih zapreka između postojećih granica podjele. Time se osigurava tok povezivanja u multietničku državnu cjelovitost. Prisutne snage podjele ne mogu opstati ako Dejtonski sporazum bude primijenjen. U postupku svog iščezavanja one će pokušavati čitati njegove sadržaje u skladu sa svojim izvornim ne ako tako budu htjeli predstavnici međunarodne zajednice, a Sjedinjene Američke Države prije svih.

Sudionici u sukobljenim bosanskim politikama ne mogu izgraditi savez braniteljskih snaga koji bi imao moralnu i političku uvjerljivost. Oni mogu opstajati onoliko dugo koliko su sami u ravnoteži suprotstavljenosti. U nerazrješivoj zapletenosti tih snaga, koje se troše u miru brže nego u ratu, postoji i prostor za utemeljivanje patriotskog saveza, koji bi transcendirao granice etnonacionalnih politika i etnonacionalnih teritorija. Takav savez izravno vraća politiku temeljima bosanskog obrasca, ali i sukobu s etnonacionalističkim nacrtima koji će se pozivati na svoju nerazdvojivost od samih korijena nacionalnih i vjerskih bića unutar bosanske višestrukosti. Ali, takvo pozivanje je prijetvorno i opasno. Valja ga kao varku i istražiti i javno predstaviti u njegovom nepatvorenom sadržaju.

U samome nacrtu o uništenju Bosne jeste tvrdnja da ona kao država nije moguća, budući da u njoj muslimani žele ozbiljiti svoju prevlast nad katolicima i pravoslavcima, odnosno da žele uspostaviti "muslimansku državu". Zato razarateljima odgovaraju takve povremene težnje muslimana. One su redovno poticane pa su tražene i podržavane one snage koje su spremne da ih proglase, te, na taj način, odustanu od Bosne u njezinom historijskom i temeljnom sadržaju. U nizu pojava "muslimanizacije"

državnih organa, organizacija i ustanova svijet je vidio iznevjerivanje ili dokidanje one Bosne i Hercegovine koja je međunarodno priznata, ali i potvrdu razloga koje su napadači protiv te države iznosili pravdajući pokretanje rata. Time je od početka napadačima olakšano dostizanje ratnog cilja te međunarodno priznanje i legalizacija ratom i zločinima postignutog razbijanja Bosne i Hercegovine. U konačnom ishodu ta "muslimanizacija" jeste protivmuslimanstvo u najpotpunijem smislu. Tek nakon nedvosmislenog iskazivanja takvih političkih djelovanja najvažniji nacrti o razaranju Bosne i Hercegovine našli su svoj iskaz u podjeli, zaprečivanju pristupa Jadranskom moru, Savi itd. Na taj način zagovornici muslimanske države postali su izravni saveznici razarateljima Bosne i neprijatelji njezinim braniteljima.

V

Bosna se danas nalazi u uvjetima ozbiljne razdijeljenosti u nekoliko vojnih ili policijsko političkih zasebnosti, koje se mogu nazvati samo uvjetno bošnjačkim, hrvatskim i srpskim. Zapriječenost slobode kretanja preko granica tih zasebnosti, nepristupačnost svojini, nemogućnost povratka prognanih i niz drugih pojava, kao posljedice nametanja podjele ratnim sredstvima, otklanjaju se sporo ili čak nikako. Ne smanjuju se međusobna nepovjerenja, pa se izdvojenosti unutar tih zasebnosti sve više pretvaraju u područja etnonacionalnih vlasti koje međusobno komuniciraju, uglavnom, preko međunarodnih posrednika, krijumčarskih veza i tajnih političkih susreta. Ni na jednoj razini ne prepoznaju se odlučnije društvene skupine koje bi istraživale i razvijale izvore međusobnog povjerenja kao preduvjeta za ozdravljenje bosanskohercegovačkog društva. Iako se etnonacionalnim elitama čini da su postigle barem dio svojih izvornih ciljeva, one su, ipak, Dejtonskim sporazumom zapriječene. Kretanje u smjeru podjele je znatno otežano, ako ne i onemogućeno. Povezivanju razdvojenih dijelova i snaženju povjerenja ponudene su mogućnost i podrška. Promjena u tome smjeru zahtijeva dugotrajan napor. Sve to zbiva se u uvjetima djelovanja nekoliko razina međunarodnog okruženja. Te prividne zatvorenosti događaju se uz globalizaciju politike i ekonomije. Samo oni koji su unutar bosanske podijeljenosti u dodiru s međunarodnim putevima mogu očekivati uključivanje u tu globalizaciju. Oni koji su u pristupu međunarodnim tokovima zapriječeni nepovjerenjem svoga okruženja tonu sve dublje u psihologiji geta, sve više gubeći iz svog političkog obzorja mogućnost transcendiranja granica u koje su zatvoreni. Uspostavljanje veza i razgovora sa sudionicima najbližeg okruženja postaje psihološki sve teže, pa se razvija utopistička politika o dalekim saveznicima i neracionalnim načinima očekivanog razrješenja.

U takvim prilikama sadašnjeg bosanskog stanja nijedna od političkih stranaka koje "dijele" vlast ne može ni proizvoditi, ni razvijati nositelje razgovora koji bi polazio od temeljnih sadržaja povjernja na svim stranama. Njihova prevlast zaprečava i alternativne političke, privredne, religijske, kulturne itd. veze koje bi mogle biti osnova za prevazilaženje potpune segregacije. Dalekoročno gledajući, takvo stanje ugrožava i sam opstanak Bošnjaka, iako njihovo sadašnje prividno sticanje može prikrivati tu činjenicu. Oni ostaju u takvim okolnostima bez temelja i okvira dalekoročnog razvoja.

Ako stranama koje stoje u samome temelju nacrta o razaranju Bosne i Hercegovine kao države razgovor s predstavnicima bošnjačke ukupnosti može izgledati neprihvatlijiv i zazoran, međusobno priznanje, koje će polaziti od određenih jezgri međusobnog povjerenja, mora biti presudan sadržaj cijelog bošnjačkog razumijevanja

njihove budućnosti. Oni su narod ugroženog opstanka. Tu činjenicu valja staviti i pred njih i pred sve sudionike bosanske drame. Njezino prikrivanje ugrožava čak i svaku mogućnost promjene.

VI

Bosanskohercegovačka država nema budućnost ako nije utemeljena na onim jezgrama povjerenja između Bošnjaka, Srba i Hrvata koje su danas posve potisnute iz obzorja etnonacionalnih politika. Nema budućnosti ako je razgovor o Bosni sveden na odnose između homogeniziranih politika vezanih za etničke teritorije. Nema je ni onda kada se proizvodi osjećanje da bilo ko unutar zatvorenih etničkih prostora može osigurati tokove razvoja i opstanka. Bosni je potrebno preustrojstvo političkog razumijevanja osnova ka kojima se može graditi njezin ulazak u treći kršćanski milenij. Nakon što je Dejtonski sporazum zaustavio tok ubijanja i razaranja, i preusmjerio ga prema mogućnosti državnog povezivanja i ponovnog uspostavljanja povjerenja, njegovo promatranje u okviru težnji ka očuvanju i snaženju bosanske cjelovitosti ima barem deset sadržaja na osnovi kojih mu se može procjenjivati učinkovitost: (1) sloboda kretanja na cijeloj bosanskohercegovačkoj teritoriji uz uspostavljanje zakonitog nadzora na cijeloj državnoj granici; (2) povratak prognanih u njihove kuće i mogućnost života i rada u skladu s evropskim mjerilima; (3) ustvrđivanje protivbosanskih elita, ideologija i organizacija, te njihovo zaprečavanje; (4) pravedno suđenje i kažnjavanje svih počinitelja zločina protiv bosanskih ljudi; (5) isključivanje svih nezakonitih sudjelovanja Srbije i Hrvatske iz državnih poslova Bosne i Hercegovine; (6) zaštita ekonomske cjelovitosti uspostavljanjem carinskog nadzora granica, uz punu prolaznost međuentitetske crte; (7) uspostavljanje cjelovitog nacrta gospodarskog oporavka i razvoja Bosne i Hercegovine u okviru evropskih povezivanja, uz istodobno poticanje i snaženje onih oblika bosanske kulture koji se temelje na shvaćanju i sticanju povjerenja među zasebnostima bosanske jedinstvenosti; (8) cjelovito domišljanje i provođenje tranzicije i privatizacije uz što je moguće pravednije otklanjanje ranijeg ugrožavanja svojinskih prava; (9) zaprečavanje nezakonitih upravljanja i korišćenja novca i javnih dobara na osnovi političke moći; i (10) ograničavanja etnonacionalnih elita da u promicanju svojih protivbosanskih ideologija koriste sredstva općeg obavještavanja, obrazovne sustave, policiju, vojsku i tako dalje.

VII

Nakana razaranja Bosne i Hercegovine podržavana je teorijom podjele kao uvjetom za ravnotežu suprotstavljenih strana iako su tok razaranja i mirovni sporazum jasno posvjedočili da je taj nuđeni pristup pogrešan. I ne samo to. Njegovo podupiranje značilo je sudjelovanje u zločinu. Uspostavljanje trajnog mira zahtijeva otklanjanje učinaka takvog pristupa. Trajan mir moguć je tek na osnovi prihvaćanja da su ujedinjenje i državna suverenost, početno jednake razine kao i u slučajevima Hrvatske i Srbije, zahtjev na osnovi kojeg se moraju preispitivati uvjeti u cijelom području.

Dejtonski sporazum je danas i ime za uspjeh u zaustavljanju bosanskohercegovačkog stradanja. Kao i svaki uspjeh, ograničen je onim što ga određuje. Zaustavio je rat, ali i prihvatio i legalizirao barem djelimično postignuća njegovih pokretača i voditelja. Potvrdio je i legitimitet elita i organizacija koje su odgovorne za njega. Uspjeh je zato što stradanje nije potpuno i što ostavlja nadu, bez koje, inače, čovjek i nije čovjek. Za

taj uspjeh niko ne može reći da je pravedan, s obzirom na to da ne osigurava kažnjavanje zločinaca i pravdu onima nad kojima je zločin izvršen. Ali, on jeste milost, jer je tok stradanja zaustavljen. Taj su uspjeh odredile Sjedinjene Američke Države i postigle ga kao svoj cilj. To nisu mogli učiniti drugi koji su pokušavali ranije, kada to Amerikanci nisu htjeli. Sada je Bosna i Hercegovina samo djelomično ono što su htjeli njezini razarateliji. Ali, njezini branitelji nisu poraženi.

"Pogovor, " Čitanje Historije i Povjerenje u Bosni, Kriva Politka (Sarajevo: DID, 1998)

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.